

Ældre indvandrere i Danmark

Af Myra Lewinter

Jeg besøgte en god ven som bor på plejehjem. Han er fra USA, har undervist på en videregående uddannelse (på dansk) og er nu på sine sidste dage ikke i stand til at klare sig selv. Han har det ikke særlig godt, er ikke dement, men så træt at han ikke orker at tale dansk, og han er ked af at ingen på plejehjemmet kan tale engelsk med ham. Tidligere abonnerede han på både en dansk og en engelsk avis, nu er det kun den engelske. Det var et chok for ham at komme på et dansk plejehjem – maden var ikke den han var vant til og rutiner og ritualer var meget fremmede for ham. Han er meget isoleret der og uden sin familie og venner vil det være helt galt. Da jeg fortalte ham at jeg var i gang med at skrive om ældre indvandrere udbød han: husk at jeg også er en ældre indvandrer, det er ikke kun dem man plejer at tale om.

Jeg tænkte på ham, da jeg blev spurgt om at skrive det danske bidrag til en europæisk oversigt over ældre indvandrere som tidsskriftet *Ageing and Society* udgiver. For en del år siden udførte vi en survey af ældre tyrkiske indvandrere i København og publicerede resultaterne i internationale tidsskrifter (Lewinter et al. 1993; 1994; 1996). Måske derfor kender de færreste undersøgelsen her i Danmark, men til gengæld er den kendt uden for landets grænser.

I denne artikel vil jeg drøfte nogle af de resultater jeg nåede frem til i forbindelse med udarbejdelsen af dette bidrag og rejse et par spørgsmål, som trænger sig på. Det første er, hvem er de 'ældre indvandrere' og hvordan ser man på dem i Danmark. Det andet spørgsmål er, hvem skal tage ansvar for disse personers behov. Det tredje spørgsmål gælder både forskning og teori på området, dels den manglende teoretiske tilgang til emnet og den rolle teorien kan spille til at fremme en mere dybtgående forståelse af problemstillingen.

Ældre indvandrere i Danmark

På deres hjemmeside har Kommunernes Landsforening (KL) en database som indeholder oplysninger om antallet af personer på fx 50+ år og 60+ år som er kommet til Danmark fra et andet land og er bosat i landet pr 1. januar 2002. Disse tal er opdelt efter kommune og efter national gruppe. Jeg har analyseret disse tal på forskellige måder. Der var ca. 174 steder man kunne komme fra, men dette inkluderer lande som ikke længere eksisterer, fx Sovjetunionen og personer som er statsløse eller hvor man kender kontinentet men ikke landet.

Der var 79.444 personer 50 år eller derover og 40.268 på 60 år og derover fra andre lande i Danmark pr. 1. januar 2002. Ældre indvandrere fra de nordiske lande udgør 20,2% af de 50+ årige og 21,2% af de 60+ årige. Ældre indvandrere fra EU (inkl. Sverige og Finland) udgør 38,9% af de 50+ årige og 42% af de 60+ årige. Ældre indvandrere fra Norden, EU og Nordamerika udgør 51,7% af de 50+ årige og 56,6% af de 60+ årige. Indvandrere fra Tyskland er den største gruppe; de udgør 16,3% af samtlige

50+ årige og 20,2% af 60+ årige. Tabel 1 giver en oversigt over de 15 lande som de fleste ældre indvandrere kommer fra samt antallet. Som det kan ses er de samme lande i begge alderskategorier.

Fra samme database er det muligt at regne ud hvordan de forskellige grupper fordeler sig blandt landets kommuner. Tabel 2 viser fordelingen mellem landets 275 kommuner for nogle grupper. Det er værd at bemærke at særligt pakistanere er koncentreret i relativt få kommuner i forhold til deres antal af ældre indvandrere og at et par af de andre store ældregrupper også er relativt koncentreret hvad angår bopælsmønsteret.

Viden om ældre indvandrere

Den viden man har om ældre indvandrere i Danmark begrænser sig til visse grupper personer. Der er tale om personer fra de såkaldte 3. lande, lande udenfor Norden, EU og Nordamerika. Kilderne er blandt andet kommunalt baserede udredninger, enkelte universitetsspecialer, studenteropgaver.

Tabel 1: Lande med størst antal ældre indvandrere pr. 1.1.2002 (antal)

	50+ år	60 + år
1.	Tyskland (12943)	Tyskland (8142)
2.	Sverige (6812)	Norge (3735)
3.	Norge (6325)	Sverige (3209)
4.	Tyrkiet (4656)	Tyrkiet (1902)
5.	Storbritannien (3977)	Bosnien-Herzegovina (1894)
6.	Bosnien-Herzegovina (3569)	Storbritannien (1721)
7.	Polen (3564)	Polen (1643)
8.	ex-Jugoslavien (3157)	ex-Jugoslavien (1364)
9.	Pakistan (2471)	USA (1315)
10.	USA (2230)	Finland (1211)
11.	Finland (1929)	Vietnam (884)
12.	Iran (1503)	Pakistan (789)
13.	Irak (1445)	Iran (747)
14.	Vietnam (1438)	Holland (583)
15.	Holland (1117)	Irak (565)

Tabel 2: Koncentration af etniske grupper i kommunerne: oprindelsesland samt antal af kommuner med disse nationaliteter (max. 275)

	50 years and over	60 years and over
1.	Tyskland (275)	Tyskland (274)
2.	Sverige (271)	Norge (266)
3.	Norge (271)	Sverige (247)
4.	Storbritannien (261)	Storbritannien (224)
5.	USA (240)	USA (211)
6.	Finland (239)	Finland (206)
7.	Polen (229)	Polen (182)
8.	Holland (224)	Holland (182)
9.	Island (186)	Canada (149)
10.	Irak (177)	Bosnien-Herzegovina (142)
11.	Østrig (172)	Østrig (129)
12.	Canada (170)	Ungarn (124)
13.	Schweiz (165)	Schweiz (124)
14.	Frankrig (164)	ex-Sovjetunionen (118)
15.	Bosnien-Herzegovina (164)	Island (118)
16.	ex-Jugoslavien (144)	Frankrig (117)
17.		Irak (110)
**	**	**
	24. Tyrkiet (119)	21. ex Jugoslavien (91)
	27. Iran (114)	22. Tyrkiet (88)
	33. Vietnam (90)	23. Iran (86)
	41. Pakistan (76)	39. Pakistan (49)

Hvor skal man hen som gammel?

Den viden man har i Danmark om ældre indvandrere omhandler ikke blot et begrænset antal etniske grupper men også et mindre antal emner. Et af de første spørgsmål som blev undersøgt handlede om, hvor disse personer forventede at tilbringe deres sidste år. Der var tale om såkaldte arbejdsindvandrere fra lande som Tyrkiet, Pakistan, Marokko og eks-Jugoslavien. Mange af disse indvandrere havde til hensigt at arbejde i Danmark og vende tilbage til deres hjemland i alderdommen. Men der er flere forhindringer for denne tilbagevenden. Blandt andet er de fleste af

deres børn i Danmark og har vænnet sig til den danske kultur.

Disse indvandrere oplever et fald i status som ældre i Danmark, der er ikke samme behov for dem som der var for dem dengang de forlod deres hjemland. Men mange er klar over at hjemlandet forandrer sig og det gamle traditionelle samfund bliver moderniseret, og her ændrer de ældres rolle også. Derfor bliver de her med deres familier (Leeson 1989; Aydas 1994; Bjørn 1994; Lindblad & Mølgaard 1995).

Sagen er en anden for flygtninge, idet valget ofte er udelukket på nuværende tidspunkt. Men enkelte undersøgelser vi-

ser at de savner deres hjemland, specielt i usikre situationer såsom aldrig. Det hænger sammen med flere forhold, fx manglende familie omkring dem (specielt for de flygtninge som har børn i andre lande), kulturelle forskelle, manglende dansk kundskaber med videre. Andre klager over det grå, fugtige danske efterår og den kolde vinter. Der er dog forskel mellem indvandrere grupperne, fx polske flygtninge giver ikke nær så stærkt udtryk for disse holdninger som andre. Det kan skyldes at en del af de ældre polske indvandrere er jøder, som blev smidt ud af Polen i slutningen af 1960'erne. De har en lang historie af undertrykkelse, og derfor er Danmark en sikker havn for dem, grå, fugtig og kold til trods (Posborg 1992; Just 1991; Egeblad 1995; Egeblad 2000).

Sociale forhold

Der har været få systematiske undersøgelser af sociale forhold blandt ældre indvandrere.

Hushold størrelse. Leasons (1989) undersøgelse viste at der var forskel i husholdsstørrelsen blandt de fire indvandrere grupper han undersøgte, idet de tyrkiske ældre havde største husholdninger (gennemsnitlig 5,9 personer) og de jugoslaviske de mindste (3,42 personer). De pakistanske og marokkanske indvandrere lå midt imellem. Lewinter et al (1996) fandt at blandt 116 tyrkiske indvandrere i København boede 6 alene, 31 boede kun med en ægtefælle, 70 boede med ægtefælle og mindst et barn, 8 boede kun med børn og 1 med en anden person. I deres survey af ældre indvandrere i Århus fandt Damgaard og Knudsen (1999) at 28% boede alene, blandt andet 51% af de polske indvandrere, 11% af de irakiske, 26% af de tyrkiske. I Ålborg fandt Posborg (1992) at 50% af de interviewede vietnamesere og kinesere (fra Vietnam) boede i 3 generationsfamilier. Aydas (1994) fandt kun 2 af sine svarpersoner (ud af 69 husholdninger) i Odense boede alene, 13 i 2-personers husholdninger og resten i større enheder med fra 3 til 7 personer. I en undersøgelse fra en forstad til København fandt man at de ældre ønskede at bo væk fra larmende børnebørn, men dog i nærheden af disse (Lindblad & Mølgaard 1995).

Boligtipe. I Leasons undersøgelse boede størstedelen af de undersøgte personer i lejede boliger men der var store forskelle: samtlige marokkanere, 91% af tyrkere, 71% af pakistanere, og 45% af jugoslavere boede i lejede boliger. I den københavnske undersøgelse (Lewinter et al. 1996) boede 93% af de tyrkiske deltagere i lejede boliger, men dette burde sammenlignes med det faktum at 83% af de københavnske ældre boede i lejede boliger på samme tidspunkt.

Flere kinesere end vietnamesere i Ålborg ejede deres bolig (Posborg 1992).

I den københavnske undersøgelse blev deltagerne spurgt om tilfredshed med boligen, og kun 57% af de tyrkiske deltagere udtrykte tilfredshed og langt flere kvinder var tilfredse end mænd. Dette skyldtes sandsynligvis de bekvemmeligheder som findes i socialt boligbyggeri (som er anderledes end i landsbyer i hjemlandet). Utilfredshed med boligen skyldtes dels omkostninger og at boliger i Danmark ikke er beregnet for storfamilier (Lewinter et al 1996).

Personlige oplevelser / følelser. Nogle undersøgelser over ældre indvandrere finder at disse personer, særligt kvinderne keder sig, er ensomme, føler sig fremmed og er usikre omkring fremtiden (fx Egeblad 2000). I den københavnske undersøgelse blev respondenternes udsagn omkring disse emner sammenlignet med dem fra en gruppe af ældre danskere (75+ år). De tyrkiske deltagere (som var på 55 år og derover) var mere ensomme, følte at tiden gik langsommere, følte sig mere glemte, og mere overflødige end danskerne. Mens 63% af de danske kvinder aldrig følte sig gamle, var det kun 14% af de tyrkiske kvinder som kunne sige dette (Lewinter et al. 1996). I denne forbindelse fortalte Kirud (1998) om en øjeblikkelig foryngelseskur for et par tyrkiske kvinder i 50'erne da de besøgte et plejehjem i Tyrkiet. Her så de rigtig gamle, syge mennesker.

Mange af de praktikere der arbejder i feltet har gjort opmærksom på at mandlige indvandrere (fra de såkaldte 3. lande) er vant til at tilbringe tid i offentlige rum, mens kvinderne holder sig til hus og hjem. Når børnene flytter hjemmefra til egen hushold og børnebørn går i børnehaver oplever disse kvinder en stor ændring i deres situation – der er ikke det samme behov for dem som i de gamle landsbyer. De bliver alene og isolerede. De mangler erfaring med at gå uden for hjemmet til eksempelvis klubber, og de mangler erfaringer i at organisere sig. De kønsmæssige forskelle i livsmønstre samt den kulturelle limbo de befinder sig i, er ofte hovedårsagerne til følelser af ensomhed og isolation blandt disse kvinder.

Helbred

Vi ved meget lidt om helbredsforholdene blandt ældre indvandrere. En socialmedicinsk undersøgelse omfattende tyrkiske indvandrere 55+ år i København anvendte et spørgeskema som blev anvendt i en undersøgelse af danske ældre (75+ år) som betød at det var muligt at sammenligne de to grupper (Lewinter et al. 1993). Signifikant flere kvinder end mænd blandt de tyrkiske deltagere vurderede deres eget helbred som værende ikke særlig godt, og signifikant flere tyrkere end danskere havde denne vurdering. De vigtigste helbredsproblemer blandt de tyrkiske deltagere var gigt, forhøjet blodtryk, kronisk bronkitis/astma, hjerte sygdomme og sukkersyge. De tyrkiske deltagere og de ældre danskere havde samme indlæggelseshyppighed.

De tyrkiske deltagere blev spurgt om de ting der generer dem, og de hyppigste svar gjaldt problemer med bevægelsesapparatet. Mens næsten samtlige rapporterede problemer et eller andet sted i bevægelsesapparatet, sagde hele 27,2% af deltagerne at de havde problemer med deres hænder **og** deres knæ/fødder **og** deres ryg/hofter. Mens de fleste deltagere kunne klare de mindre belastende dele af daglige aktiviteter, havde flere problemer med de tunge husholdningsopgaver og med at gå på trapper. Sammenlignet med de ældre danskere rapporterede de tyrkiske deltagere langt flere symptomer/gener, flere sundhedsproblemer og flere problemer med at klare sig selv. Som mulige årsager til disse forskelle kunne være belastninger i hjemlandet inden ankomst til Danmark og disse personers stilling på det danske arbejdsmarked.

Der har været et interventionsprojekt vedrørende oplysninger om sukkersyge blandt pakistanske indvandrere. På enheden som tog sig af sukkersyge patienter på et københavnsk hospital viste det sig at der var et stort antal indvandrere blandt patienter som var dårligt regulerede og som ikke fulgte de forskrifter som gælder for sygdommen. Største gruppe var blandt pakistanere, og med hjælp fra en læge med pakistansk baggrund udviklede man et informationsprogram omkring kost og motion. Programmet blev afholdt separat for mænd og kvinder. Desuden afholdt man et informationsprogram omkring sukkersyge for indvandrerkvinder, hvor ca. 150 personer fra tre store indvandrergrupper deltog. Selvom arbejdsgrup-

Stof fra Ægypten

Stof fra Tyrkiet

pen havde gode resultater med deres arbejde (patienternes blodsukker var bedre reguleret), føler de at denne type initiativer har lav prioritet i det danske sundhedssystem (Vibe-Petersen & Perrild 2000; Arestrup 2000).

Omsorg i alderdommen

Mange af de små undersøgelser omkring ældre indvandrere, som findes i Danmark, specielt de kommunale udredninger, beskæftiger sig med denne problemstilling. Det er ikke overraskende idet kommuner-

ne har til opgave at yde omsorg til perso-

ner som ikke kan klare sig selv.

Mange af disse undersøgelser pointerer at der findes en kløft mellem de forventninger som mange ældre indvandrere (fra visse lande) har til omsorg i alderdommen og de kulturelle mønstre i Danmark. Det vil sige, de ældre er vokset op med forventninger om at de bliver passet af deres børn, men oplever at deres børn (altså døtre og svigerdøtre) har erhvervsarbejde eller er aktive på andre områder og at de ikke nødvendigvis står til rådighed når det gælder ældreomsorg. Dette har ført til både bekymring og usikkerhed blandt de ældre – særligt blandt kvinderne.

Vores undersøgelse i København indeholdt spørgsmål vedrørende muligheder

for omsorg i tre tilfælde: en uge, et par måneder og resten af livet, og anvendte de samme spørgsmål som man gjorde for gamle danskere. Der var en statistisk signifikant mindskning af andelen af respondenterne som forventede hjælp fra enten ægtefælle eller børn jo længere afhængighedsperioden varede. Samtidig var der en signifikant øgning i andelen som vil henvende sig til den offentlige ældreomsorg. Mest bemærkelsesværdig var andelen som svarede at de ikke vidste hvordan de vil kunne klare sig. Hele 23% inkluderede muligheden for at være på et dansk plejehjem i tilfælde af livslangt handicap, og 13,7% svarede at de ingen havde til at hjælpe sig, selv med en uges sygdom (Lewinter et al. 1994).

En survey blandt ældre indvandrere (60+ år) fra Århus som omfattede indvandrere fra ikke-Nordiske, ikke-EU og ikke-Nordamerikanske lande viste at mens 7% havde hjemmehjælp på undersøgelsestidspunktet, ventede 45% at benytte sig af det i fremtiden, hvis de havde behov for hjælp (Damgaard & Knudsen 1999). Gentagelsen af denne brugerundersøgelse i 2002 viste at 10% af respondenterne modtog hjemmehjælp til praktisk hjælp (s. 18). Samtidig faldt andelen som forventede hjælp fra familien, mens andelen som forventede hjælp fra det offentlige steg (Århus Kommune 2002).

Viden om den danske ældreomsorg

Mange undersøgelser, specielt de kommunalt baserede, har spurgt de ældre indvandrere om deres viden om den danske ældreomsorg, fx om hjemmehjælp, hjemmesygepleje, træning, hjælpemidler og plejehjem. Generelt kan man sige at de fleste har en basal viden om disse ydelser, selvom de aldrig har brugt den. Men det er vanskeligt at se fra disse undersøgelser hvad denne viden består af, om den er viden om eksistens af ydelserne, indhold i ydelserne, adgang til dem, omkostninger mv. En undersøgelse vedrørende ældre tyrkiske indvandrere i Odense, inkluderede et spørgsmål om deltagerne vidste hvornår man kommer på plejehjem, og flertallet af deltagerne vidste at man kommer på plejehjem, når man ikke længere kan klare sig i eget hjem (Aydas 1994).

På den anden side, viser undersøgelserne at ældre indvandrere tørster efter viden om den danske ældreomsorg og nævner sprog som største barriere til at opnå denne viden. Men som flere personer med erfaring fra praksis gør opmærksom på, er der også kulturelle forhindringer i denne vidensformidling, idet ældre fra nogle indvandrersamfund har vanskeligt ved at acceptere at personer uden for familien kan passe dem. I nogle kommuner rapporteres der om informationsaktiviteter omkring ældreomsorgen på flere sprog, enten skriftlig information eller gennem besøg på institutioner eller møder hvor hjemmehjælpere, hjemmesygeplejersker og andre fortæller om deres arbejde.

Plejehjem og etniske ældreboliger

Det har været lidt bemærkelsesværdigt at mange undersøgelser har spurgt ældre indvandrere (som ikke nødvendigvis er ret gamle eller syge) om de vil være villige til at bo på et dansk plejehjem. Ikke overraskende ønsker de ikke at bo der (ej heller vil de fleste danskere hvis man spurgte dem; de vil sige at de helst vil dø forinden). Mange af de negative holdninger til at bo på plejehjem relateres til en generel usikkerhed om omsorg i alderdommen, som skyldes at de traditionelle forventninger ikke indfries i Danmark. Men denne modstand ændres lidt, når man spørger om de vil bo sådan et sted hvis der var personale der talte deres sprog og hvis man kunne få den mad man var vant til (Lindblad & Mølgaard 1995; Aydas 1994).

Der har været tale om 'etniske plejehjem' eller etniske ældreboliger, men foreløbig mest som diskussion. Et eksempel som er blevet fremhævet er de jødiske plejehjem og ældreboliger (Mølgaard 1995). Men det pointeres at selvom man får kosher mad og fejrer de jødiske fest- og helligdage, er der store forskelle blandt beboere i disse institutioner og at jødedom er den eneste ting de har til fælles. Mange beboere er selv indvandrere fra forskellige lande og har derved forskellige modersmål. Desuden findes der forskelle blandt beboere, hvad angår deres overholdelse af de jødiske leveregler. Selvom det er et eksempel på et 'etnisk ældre tilbud' er mange af de her omtalte problemer relevante for andre indvandrergupper, som ikke nødvendigvis er homogene (Lindblad & Mølgaard 1995).

De to surveys fra Århus har også beskæftiget sig med dette spørgsmål. Det viser sig, at de fleste der svarede i 2002 foretrak at bo sammen med hele familien i et område hvor der tales eget sprog og at andelen er steget siden 1999 (Århus 2002). Det er ikke helt klar, hvad 'sammen' betyder, om det vil

sige samme bolig eller samme område, fx boligblok.

Der har været drøftelser vedrørende oprettelse af boligfællesskaber o. lign. for ældre fra etniske minoriteter. Ideen bag dette er at tilbyde de ældre fra disse grupper et fællesskab for at afværge ensomhed med videre. Fra disse drøftelser får man indtryk af at folk ønsker at være sammen med andre som taler deres sprog. Men i en rapport gjorde en tyrkisk deltager opmærksom på at enlige kvinder (fx enker) ikke kan leve sammen (i samme fællesskab, selvom de har hver deres lejlighed) med mænd (Moulvad & Vital 1997). Det kan være vanskeligt at overføre en dansk ide – f.eks. ollekolle bofællesskaber – til andre kulturer.

Kommunale initiativer

Meget af den viden vi har om ældre indvandrere stammer fra undersøgelser af kommunale initiativer og/eller undersøgelser igangsat af kommuner. Det første forsøg på at undersøge kommunernes initiativer på området stammer fra 1993 (Dressler & Duran 1993). En mere systematisk oversigt over kommunernes forberedelse på ældre indvandrere blev udført tre år senere (Egeblad 1996). Kommunerne blev opdelt i tre kategorier hvad angår deres håndtering af spørgsmålet om ældre indvandrere: forebyggende, afventende og ignorerende, og de fleste kommuner befandt sig enten i den anden eller tredje kategori. Det vil sige, kun få kommuner har gjort noget for at imødekomme de behov som ældre indvandrere vil komme med. Rapporten nævnte dog også flere eksempler på relevante initiativer.

En senere rapport, fra 2000, gennemgår kommunernes information om aktiviteter for ældre indvandrere samt information fra de etniske organisationer og drøfter interviews med ældre indvandrere. Konklusionerne ligner til forveksling dem fra de andre undersøgelser. Men denne rapport noterer at mange af de projekter som var i gang i 1996 er gået i stå, selvom nye er dukket op (Larsen 2000a). I forbindelse med denne rapport blev der udgivet en pjece indeholdende ideer for kommunerne, fx brug af surveys, aktivitetscentre og mødelokaler, opsøgende helbredsbe- søg, kurser, mv. (Larsen 2000b).

Århus-undersøgelserne spurgte om de ældre indvandrere kendte til, brugte eller ønskede at bruge lokalcenter. Det viser sig, at flere svarede positivt til alle tre spørgsmål i 2002 end i 1999, men at høj kendskab til centret ikke nødvendigvis svarede til brug af dets tilbud for nogle gruppers vedkommende. Blandt de tilbud som hyppigst anvendes var hjælp med pension/boligstøtte, hjemmepleje og træning/motion, som 12% af svarpersonerne benyttede sig af (Århus

Kommune 2002). Der er meget lidt interesse for fx frostmad, transport, café og pleje- og ældreboliger.

Kommunernes Landsforening (KL) afholdt et seminar om ældre indvandrere i november 2001 som del af et projekt om emnet. Databasen med oplysningerne om antallet af ældre indvandrere er et resultat af projektet. Det andet resultat er to udgivelser, som begge findes på KLS hjemmeside, ligesom databasen. Målgruppen for begge publikationer er personalet i kommunerne som arbejder i ældreomsorgen. Det første tager fat på to emner. Emnerne er kommunikation med ældre mennesker med et andet modersmål, og indeholder forslag til forbedringen af denne kommunikation. Det andet handler om rekrutteringen af tosproget personale til ældresektoren (Kommunernes Landsforening 2002a). Den anden publikation handler om samarbejdet kommunerne imellem og med frivillige organisationer. Publikationen peger på områder hvor kommuner, specielt kommuner med få ældre indvandrere, kan samarbejde fx omkring madleveringen og tosproget personale. Publikationen stiller ideer op til hvordan man etablerer formelt samarbejde kommunerne imellem. Den indeholder også eksempler på samarbejde mellem kommunerne og frivillige organisationer (danske) og ældre indvandrere som inspiration for andre kommuner (Kommunernes Landsforening 2000b).

Diskussion

Arbejdet med at skrive denne oversigt har ført til nogle spørgsmål og emner som synes at mangle i den danske diskussion. Det drejer sig om tre spørgsmål: hvem er de ældre indvandrere, har de problemer og i så fald hvem har ansvar for dem, og endelig den manglende analytiske og teoretiske indsigt i de problemstillinger som er blevet bragt frem.

Begrebet etnisk gruppe er en social konstruktion og en persons identifikation med en bestemt gruppe er subjektivt. Alle personer er medlemmer af en etnisk gruppe ifølge Blakemore og Boneham (1994). Ens etniske identitet består af nogle af følgende faktorer: a) ideer om 'peoplehood', eller

at ens identitet er forbundet med en fælles fortid, fælles historie, oftest et fælles hjemland, b) sprog eller specielt til den kultur man deler med andre, c) identificering med en religion, og d) en særskilt kultur (sociale institutioner såsom familiestruktur, initieringsritualer ind i samfundet mv.) eller sociale normer, måder at tænke og klæde sig på, spise, fester med videre.

Etnicitet er en subjektiv sag, det vil sige selvoplevet. Som Wallman (1979:ix) siger: "ethnicity refers generally to the perception of group difference... a sense of differences which can occur where members of a particular cultural...group interact with non-members". Og man kan ikke sætte et tal på etnicitet, det vil sige, man kan ikke sige hvor mange af en bestemt gruppe, der skal være til stede inden man kan tale om en etnisk gruppe.

Men problemet er, som Bauman påpeger (2001), at mennesker ofte er blevet tildelt betegnelsen 'etnisk minoritet' uden at de ønsker det, etniske minoriteter er først og fremmest en 'indhegning fra samfundet udenfor' og sekundært en selvindhegning. Det vil sige at udpegningsen af de etniske minoriteter er en form for eksklusion. Majoritetssamfundet beslutter hvem der skal være 'indenfor' og hvem holdes ude. Og det er majoritetssamfundet som bestemmer, hvordan man kan indlemmes i majoritetssamfundet men som også er dommer over, om man opfylder de krav. Det udvikler et skel mellem 'os' og 'dem'. Udviklingen af og brug af begrebet 'efterkommere' er et godt eksempel på, hvordan man lukker folk ind i visse grupper. Spørgsmålet er om virkeligheden er mere flydende end denne grove opdeling.

I Danmark har man identificeret etniske minoriteter som værende personer der kommer fra visse type lande, og der har været en tendens til i den danske diskussion om ældre indvandrere at fokusere

på de ældre fra disse grupper med henvisning til at de har vanskeligere ved at 'integrere sig' i Danmark. Det gælder de fleste rapporter der findes omkring ældre indvandrere, hvor man vælger grupper fra disse lande som værende undersøgelsesgenstand. Dette befordrer skellet mellem 'os' og 'dem'. Denne fokusering gør at man nemt kommer til at glemme at der findes mange andre indvandrere som eksisterer mere eller mindre upåagtet i landet. Men de er ikke blevet 'ekskluderet' fra samfundet som værende ældre indvandrere, derfor har man vanskeligt ved at fatte at de måske har problemer såsom sprog og vaner som træder frem når de bliver ældre og svage. Min ven på plejehjem for eksempel. På et københavnsk plejehjem findes der en svensk etage og en norsk. Men det hører ikke med til det billede af ældre indvandrere, som vi får præsenteret i litteraturen. Det er vigtigt at begynde at udvide begrebet om ældre indvandrere for at opfange denne mangfoldighed, som ret faktisk findes i Danmark.

Noget som er karakteristisk for de fleste udredninger/undersøgelser er den direkte eller indirekte hentydning til at disse personer har problemer. Udredningerne bærer præg af at være lavet af hensyn til 'budget og omsorg'. Nok kan man forstå specielt de store kommuner som har ansvar for at yde hjælp til personer der ikke kan klare sig selv. Men denne ensidige fokusering på problemer er med til at cementere tanken om ældre indvandrere som problemer for det danske samfund.

Litteraturen i denne gennemgang indeholder oplysninger om mange initiativer som har været igangsat, men det viser sig at de fleste ikke er levedygtige. Der synes at være to undtagelser. Et er et par tilfælde, hvor mere permanente foreninger er blevet dannet af indvandrere selv, hvor de kunne henvende sig til kommunen for at få støtte som andre foreninger og evt. lidt tolkebistand mv. Der er tale om personer/grupper med lidt flere ressourcer (kulturelt, socialt, mv.), som har været i stand til at anvende disse ressourcer og at benytte sig af kommunale muligheder gennem at etablere organisationsformer (foreninger) som er godkendt i en dansk sammenhæng.

Den anden type gælder udvikling i et område med mange indvandrere og en højt motiveret personalegruppe, som sammen med indvandrere fra nogle målgrupper har været i stand til at benytte sig af de muligheder som findes i det danske system.

Erfaringerne fra andre lande i arbejdet med ældre indvandrergupper viser at det er vigtigt med selvorganisering, det vil sige at indvandrerguppernes egne organisationer begynder at organisere noget for deres ældre, hvadenten der er tale om kulturelle aktiviteter, møder hvor man lærer lidt mere dansk eller målrettede aktiviteter omkring fx kost og motion i alderdommen eller træningsaktiviteter, madgrupper. Alle de større indvandrergupper har nogle ressourcestærke medlemmer som kunne være med til at få et "ældre program" op at stå og at benytte sig af kommunale muligheder. Men det kræver tre vigtige ting: først at organisationerne indser at det er vigtigt med den type initiativ, for det andet at man også indser at det er vigtigt at inddrage begge køn i aktiviteterne – selvom det foregår hver for sig, og for det tredje, er det vigtigt at man evt. kan arbejde på tværs af kommunerne, for eksempel med hensyn til udbetaling af tilskud til foreninger, mødelokaler, oplægsholdere med videre.

Det er også vigtigt at skelne mellem de "raske" ældre og dem der har behov for hjælp til at klare sig. De kommunale udredninger/små projekter har de hjælpekrævende i kikkerten. KL's initiativ retter sig mod denne sidste gruppe, hvor man understreger behovet for forbedret kommunikation og også behov for at rekruttere mennesker fra de etniske minoriteter til social- og sundhedsuddannelserne. Så vidt så godt. Problemet er ikke blot at det er vanskeligt at rekruttere folk (også danskere) til uddannelserne. Det er også hvilke etniske minoriteter der er tale om. Hvordan hjælper det den svage polske eller bosniske ældre at have en hjælper med pakistansk baggrund? Det i sig selv er ingen løsning. Det handler mere om at skabe en åbenhed og udvide bevidstheden om forskellighed blandt borgere i samfundet, og at inkludere denne forskellighed i stedet for at ekskludere den. Det har man aner-

kendt i rapporten fra Århus Kommune (Århus Kommune 2002), som drøfter et EU projekt som kommunen deltager i. Og man understreger at interkulturel kompetence er nødvendigt for alle der arbejder med andre mennesker.

Et sidste problem i den eksisterende litteratur omkring ældre indvandrere i Danmark er den manglende teoretiske tilgang til problemstillingen og den snævre fokusering på omsorgsspørgsmål. Der findes forskning som forsøger at begribe betydningen af migration for alderdommen, hvor der inddrages antropologiske og sociologiske teorier, hvor man ikke blot henviser til forskel mellem traditionelle og moderne samfund. Disse diskussioner mangler i den danske diskussion. Udover Bauman, findes der en række forskere, fx Bourdieu og Diken, som giver nogle teoretiske redskaber til at forsøge at begribe disse forhold. Der er tre grunde til at inddrage og videreudvikle teorierne. Den første er, at teoretiske diskussioner skærper opmærksomhed på nuancer og detaljer som kan være af betydning, og fører til analyser ikke blot udredninger. Eksempelvis mangler vi undersøgelser af aldringsoplevelser blandt mange grupper ældre i Danmark samt en bredere forståelse for aldring og migrations betydning for aldring. Det vil sige, teoretiske diskussioner vil hjælpe med at begribe betydningen af indvandrer baggrund, og at nuancere mellem de forskellige indvandrergrupper i Danmark i forbindelse med deres oplevelser af aldring. Og for det tredje vil en ordentlig teoretisk diskussion omkring ældre indvandrere åbne for en bedre forståelse for den danske kultur og den danske måde at blive gammel på. Også det er der behov for.

Litteratur

- Arestrup, M. (2000), "På kulturelle præmisser". Ugeskrift for Læger 165(46):6286-87.
- Aydas, M. (1994), *Er der brug for hensyntagende ældreomsorg for indvandrere fra Tyrkiet i Odense Kommune?* Odense: Odense University.
- Bauman, Z. (2001), *Community. Seeking safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.
- Bjørn, R. (1994), *Ældre tyrkiske indvandrere. En kvalitativ undersøgelse af en gruppe ældre tyrkere og danskeres ressourcer*. Århus: Institut for Statskundskab, Århus Universitet.
- Blakemore, K. & Boneham M. (1994), *Age, Race and Ethnicity. A comparative Approach*. Ballmoor, Buckingham, Open University Press.
- Damgaard, M., Knudsen, P. (1999), *Brugerundersøgelse. Pleje- og omsorgsbehovet for ældre flygtninge og indvandrere*. Århus: Magistratens 3. afdeling, Sundhed og omsorg.
- Dressler, R. & Duran, F. (1993), *Ældre Indvandrere i Danmark. En forundersøgelse*. Copenhagen: Mellempøkeligt Samvirke.
- Egeblad, C. (1995), *For gammel til fremtiden. Ældre indvandrere i Danmark*. Etnica n. 55:12-14.
- Egeblad, C. (1996), *De kommunale indsatser på ældreområdet for etniske minoriteter. En undersøgelse*. Copenhagen: Nævnet for etnisk ligestilling.
- Egeblad, C. (2000), *Det værste ved livet i Danmark er kedsomheden. Hverdagslivet blandt ældre fra etniske minoriteter* in Madsen, D. & U. Graumann (ed), *Nyt land – nye roller. Køn i bevægelse blandt etniske minoriteter*. p. 77-83. Published by Ligestillingsafdeling: www.ligestillingsminister.dk /Files/PDF/nyotland.dk
- Just, E. (1991), *Gammel som Flygtning i Danmark. En beskrivelse af ældre flygtnings situation og vilkår*. Copenhagen: Dansk Flygtningehjælp.
- Kirud, H. (1998), *Anadolu Ældreklub. Et værested for ældre tyrkiske/kurdiske kvinder i Odense*. Odense: Odense university. (studenter opgave).
- Kommunernes Landsforening (2002a), *Data base om ældre indvandrere*. www.kl.dk. Downloaded October 2002.
- Kommunernes Landsforening (2002b), *Ældre etniske minoriteter i kommunerne – et nyt samarbejdsområde? Et inspirationsmateriale om mulighederne i kommunale samarbejder og om samarbejder med lokale organisationer på et nyt område*. www.kl.dk. Published May 2002. Downloaded October 2002.
- Larsen, K.T. (2000a), *Kommunernes information til ældre flygtninge og indvandrere i Danmark*. Copenhagen: Mellempøkeligt Samvirke.
- Larsen, K.T. (2000b), *Information til dialog. Ældre etniske minoriteter*. Copenhagen: Mellempøkeligt Samvirke.
- Leseson, G.W. (1989), *At blive ældre i et andet hjemland*. Copenhagen: Senior Forlaget.
- Lewinter, M., Kesmez, S., Gezgin, K. (1993), *Self-reported health and function status of elderly Turkish immigrants in Copenhagen, Denmark*. Scandinavian Journal of Social Medicine 21(3):159-163.
- Lewinter, M., Gezgin, K., Kesmez, S. (1994), *Elderly Turkish Immigrants' Access to Health and Social Services in Copenhagen*. International Migration 32(4):499-512.
- Lewinter, M., Kesmez, S., Gezgin, K. (1996), *The social situation of elderly Turkish immigrants in Copenhagen, Denmark*, Journal of Cross-Cultural Gerontology 11:115-129.
- Lindblad, P. & Mølgaard, M. (1995), *Hvad med os? Etniske minoriteter – en udfordring i fremtidens ældreomsorg*. Frederikshavn: Dafolo.
- Posborg, S. (1992), *Gammel i eksil. En pilot undersøgelse af gamle kineseres og vietnameseres liv i Aalborg*. Aalborg: Aalborg Kommunes Flygtningsekretariatet.
- Vibe-Petersen, J., Perrild H.J.D. (2000), *Type 2-diabetes blandt indvandrere*. Ugeskrift for Læger 165(46):6220-2.
- Wallman, S. (ed) (1979), *Ethnicity at Work*. London: Macmillan.
- Århus Kommune (2002), *Brugerundersøgelse. Pleje- og omsorgsbehovet blandt ældre flygtninge og indvandrere*. Århus: Magistratens 3. Afdeling. Sundhed og Omsorg.

Myra Lewinter, myra.lewinter@sociology.ku.dk